

MIHAI BĂDESCU

TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI
CURS UNIVERSITAR

Ediția a VII-a, revăzută și adăugită

Editura
Hamangiu
2022

CUPRINS

INTRODUCERE. SISTEMUL ȘTIINȚELOR JURIDICE. LOCUL TEORIEI

GENERALE A DREPTULUI ÎN SISTEMUL ȘTIINȚEI DREPTULUI	1
1. Despre știință, în general	1
2. Sistemul științelor juridice	2
2.1. Științele juridice istorice	3
2.2. Științele juridice de ramură	3
2.3. Științele ajutătoare (auxiliare, participative)	4
2.4. Interacțiunea dintre științele juridice și alte științe socio-umane	6
3. Teoria generală a dreptului – istoric, caracteristici, disciplină de învățământ	9
4. Relația dintre Teoria generală a dreptului și Filosofia dreptului	13

TITLUL I. CONCEPTUL DREPTULUI

CAPITOLUL I. NOȚIUNEA DREPTULUI

<i>Secțiunea 1. Originea și apariția dreptului</i>	23
<i>Secțiunea 2. Primele legiuri</i>	26
2.1. Codul lui Hammurabi	27
2.2. Codul lui Manu	27
2.3. Codul lui Mu	28
2.4. Primele legiuri în Europa	28
<i>Secțiunea 3. Accepțiunile noțiunii de „drept”</i>	30
3.1. Drept obiectiv și drept subiectiv	30
3.2. Dreptul pozitiv	31
3.3. Alte accepțiuni	31
3.4. Realitatea juridică	32
<i>Secțiunea 4. Configurarea (determinarea) dreptului</i>	33
4.1. Mediul (cadrul) natural	33
4.2. Cadrul social-economic	34
4.3. Cadrul istoric, etnic, național	34
4.4. Cadrul politic	34
4.5. Cadrul cultural-ideologic	36
4.6. Factorul internațional	37
4.7. Factorul uman	37
<i>Secțiunea 5. Esența, conținutul și forma dreptului</i>	38
5.1. Esența dreptului	38
5.2. Conținutul dreptului	40
5.3. Forma dreptului	40
<i>Secțiunea 6. Sistemul dreptului</i>	41
6.1. Noțiunea de „sistem al dreptului”	41

6.2. Diviziunile generale ale dreptului _____	42
6.3. Ramurile dreptului românesc actual _____	45
<i>Secțiunea 7. Definiția dreptului</i> _____	47
CAPITOLUL II. TIPOLOGIA DREPTULUI _____	52
<i>Secțiunea 1. Considerații introductive</i> _____	52
1.1. Metoda tipologică în clasificarea dreptului _____	52
1.2. Evoluția dreptului spre formarea marilor tipuri și familii de drept _____	53
1.3. Clasificări ale marilor tipuri și familii de drept _____	55
<i>Secțiunea 2. Familia de drept romano-germanică</i> _____	58
<i>Secțiunea 3. Familia de drept anglo-saxonă</i> _____	60
<i>Secțiunea 4. Familii și tipuri de drept tradiționale și religioase</i> _____	61
4.1. Familia dreptului islamic (musulman) _____	62
4.2. Familia dreptului indian _____	64
4.3. Dreptul rabinic și cel israelian _____	65
4.4. Alte sisteme juridice tradiționale _____	65
4.4.1. Dreptul japonez tradițional _____	65
4.4.2. Dreptul african cutumiar _____	66
<i>Secțiunea 5. Dreptul Uniunii Europene</i> _____	67
CAPITOLUL III. ROLUL, PRINCIPIILE ȘI FUNCȚIILE DREPTULUI _____	69
<i>Secțiunea 1. Locul și rolul dreptului în sistemul reglementărilor sociale</i> _____	69
1.1. Sistemul normelor sociale _____	69
1.2. Componentele sistemului normelor sociale _____	71
1.2.1. Normele morale (etice). Corelația lor cu normele juridice _____	71
1.2.2. Normele obișnuielnice (ale obiceiului) _____	75
1.2.3. Normele tehnice _____	77
1.2.4. Normele de conviețuire _____	78
1.2.5. Normele organizațiilor sociale nestatale (neguvernamentale) _____	78
<i>Secțiunea 2. Principiile dreptului</i> _____	79
2.1. Considerații generale _____	79
2.2. Prezentarea principiilor dreptului _____	81
2.2.1. Principiile fundamentale ale dreptului _____	81
2.2.2. Principiile ramurilor de drept _____	88
<i>Secțiunea 3. Funcțiile dreptului</i> _____	91
3.1. Considerații generale cu privire la noțiunea de „funcții ale dreptului” _____	91
3.2. Prezentarea funcțiilor dreptului _____	94
3.2.1. Funcția de instituționalizare sau formalizare juridică a organizării social-politice a societății _____	94
3.2.2. Funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății _____	94
3.2.3. Funcția de conducere a societății _____	95

3.2.4. Funcția normativă _____	96
<i>Secțiunea 4. Disfuncțiile dreptului</i> _____	96
CAPITOLUL IV. IZVOARELE DREPTULUI _____	99
<i>Secțiunea 1. Conceptul de izvor de drept</i> _____	99
<i>Secțiunea 2. Izvoarele formale ale dreptului</i> _____	101
2.1. Obiceiul juridic (cutuma) _____	101
2.1.1. Repere de ordin istoric _____	102
2.1.2. Obiceiul juridic în dreptul românesc _____	104
2.2. Practica judecătorească (jurisprudența) și precedentul judiciar _____	105
2.3. Este doctrina juridică izvor de drept? _____	113
2.4. Contractul normativ _____	115
2.5. Actul juridic normativ – principalul izvor de drept _____	116
TITLUL II. NORMA JURIDICĂ _____	121
CAPITOLUL I. CONCEPTUL DE „NORMĂ JURIDICĂ” _____	124
<i>Secțiunea 1. Definiția și trăsăturile normei juridice</i> _____	124
1.1. Definiția normei juridice _____	124
1.2. Trăsăturile normei juridice _____	124
1.2.1. Norma juridică are caracter general _____	124
1.2.2. Norma juridică are caracter impersonal _____	125
1.2.3. Norma juridică are caracter tipic _____	125
1.2.4. Norma juridică implică un raport intersubiectiv _____	126
1.2.5. Norma juridică are caracter obligatoriu _____	126
1.2.6. Alte trăsături ale normei juridice _____	127
<i>Secțiunea 2. Structura normei juridice</i> _____	128
2.1. Structura internă sau logico-juridică _____	128
2.1.1. Ipoteza _____	128
2.1.2. Dispoziția _____	129
2.1.3. Sancțiunea _____	130
2.1.4. Norme-principii, norme-definiții, norme-sarcini, norme-clasificări, norme-divizări _____	135
2.2. Structura externă sau tehnico-legislativă a normei juridice _____	136
<i>Secțiunea 3. Clasificarea normelor juridice</i> _____	137
CAPITOLUL II. APLICAREA NORMEI JURIDICE _____	143
<i>Secțiunea 1. Aplicarea normei juridice în timp</i> _____	143
1.1. Intrarea în vigoare a normei juridice _____	143
1.2. Perioada de activitate a normei juridice. Principiul neretroactivității. Principiul neultraactivității _____	146
1.2.2. Principiul neultraactivității normelor juridice (legii) _____	149
1.3. Ieșirea din vigoare a normei juridice _____	150

<i>Secțiunea 2. Aplicarea normei juridice în spațiu</i>	154
2.1. Principiul teritorialității normei juridice	154
2.2. Excepția de la principiul teritorialității normei juridice	155
<i>Secțiunea 3. Aplicarea normei juridice asupra persoanelor</i>	156
3.1. Principiul personalității normei juridice	156
3.2. Personalul misiunilor diplomatice și consulare	156
3.3. Regimul străinilor în România	158
3.3.1. Cadrul legislativ și principalele definiții incidente	158
3.3.2. Drepturile și obligațiile străinilor în România	159
CAPITOLUL III. INTERPRETAREA NORMELOR JURIDICE	161
<i>Secțiunea 1. Noțiunea, necesitatea, principiile și formele interpretării normelor juridice</i>	161
1.1. Noțiunea și necesitatea interpretării normelor juridice	161
1.2. Principiile interpretării normelor juridice	179
1.3. Formele interpretării normelor juridice	183
1.3.1. Interpretarea oficială (obligatorie)	183
1.3.2. Interpretarea neoficială (sau doctrinară)	187
<i>Secțiunea 2. Metodele interpretării normelor juridice</i>	187
2.1. Metoda gramaticală	188
2.2. Metoda istorică	189
2.3. Metoda sistematică	189
2.4. Metoda logică	190
2.5. Metoda teleologică (sau după scop)	193
<i>Secțiunea 3. Analogia în drept. Analogia legii și analogia dreptului</i>	194
<i>Secțiunea 4. Litera și spiritul legii. Abuzul de drept și fraudă la lege</i>	195
4.1. Litera și spiritul legii	195
4.2. Abuzul de drept	195
4.3. Frauda la lege	196
<i>Secțiunea 5. Rezultatele interpretării normelor juridice</i>	197
5.1. Interpretarea literală	197
5.2. Interpretarea extensivă	198
5.3. Interpretarea restrictivă	198
TITLUL III. ACTUL JURIDIC	201
CAPITOLUL I. ACTUL JURIDIC NORMATIV	202
<i>Secțiunea 1. Elaborarea actelor juridice normative</i>	202
1.1. Tehnica juridică și tehnica legislativă	202
1.1.1. Tehnica juridică	202
1.1.2. Tehnica legislativă	206
1.2. Principiile elaborării actelor juridice normative	210
1.2.1. Principiul fundamentării științifice a activității de elaborare a actelor normative	210

1.2.2. Principiul asigurării unui raport firesc între dinamica și statica dreptului _____	212
1.2.3. Principiul corelării sistemului actelor normative _____	214
1.2.4. Principiul accesibilității în elaborarea normativă _____	224
1.3. Etapele procesului de legiferare _____	232
<i>Secțiunea 2. Părțile constitutive și elementele de structură internă ale actului juridic normativ _____</i>	<i>234</i>
2.1. Părțile constitutive ale actului juridic normativ _____	234
2.1.1. Titlul actului juridic normativ _____	235
2.1.2. Preambulul _____	237
2.1.3. Formula introductivă _____	238
2.1.4. Partea dispozitivă _____	239
2.1.5. Formula de atestare a autenticității actului normativ _____	241
2.1.6. Semnătura reprezentantului legal al emitentului _____	242
2.1.7. Numărul și data actului normativ _____	242
2.1.8. Anexele _____	242
2.2. Elementele de structură internă ale actului juridic normativ _____	243
2.2.1. Articolul _____	243
2.2.2. Alineatul _____	244
<i>Secțiunea 3. Consiliul Legislativ – organ specializat de elaborare și coordonare legislativă _____</i>	<i>247</i>
CAPITOLUL II. ACTUL JURIDIC INDIVIDUAL _____	250
<i>Secțiunea 1. Conceptul realizării dreptului _____</i>	<i>250</i>
1.1. Considerații generale _____	250
1.2. Formele realizării dreptului _____	252
<i>Secțiunea 2. Actul de aplicare a dreptului _____</i>	<i>256</i>
2.1. Noțiunea și trăsăturile actului de aplicare a dreptului _____	256
2.2. Etapele procesului de aplicare a dreptului _____	257
TITLUL IV. RAPORTUL JURIDIC _____	261
CAPITOLUL I. CONCEPTUL DE „RAPORT JURIDIC” _____	261
<i>Secțiunea 1. Definiția raportului juridic _____</i>	<i>261</i>
<i>Secțiunea 2. Trăsăturile raportului juridic _____</i>	<i>263</i>
2.1. Raportul juridic este un raport social _____	263
2.2. Raportul juridic este un raport de suprastructură _____	265
2.3. Raportul juridic are caracter volițional _____	266
2.4. Raportul juridic este un raport valoric (de promovare și apărare a valorilor sociale) _____	267
2.5. Raportul juridic este o categorie istorică _____	269
2.6. Raportul juridic are caracter normativ _____	270

CAPITOLUL II. PREMISELE APARIȚIEI RAPORTULUI JURIDIC	271
<i>Secțiunea 1. Norma juridică – premisă fundamentală a nașterii unui raport juridic</i>	271
<i>Secțiunea 2. Subiectele raportului juridic – premisă generală a apariției raportului juridic</i>	272
2.1. Noțiunea de subiect al raportului juridic	272
2.2. Capacitatea juridică – premisă a calității de subiect de drept	274
2.2.1. Noțiune	274
2.2.2. Capacitatea juridică de folosință	276
2.2.3. Capacitatea juridică de exercițiu	278
2.3. Clasificarea subiectelor raporturilor juridice	280
<i>Secțiunea 3. Faptul juridic – premisă concretă a apariției sau a stingerii unui raport juridic</i>	283
CAPITOLUL III. CONȚINUTUL RAPORTULUI JURIDIC	285
<i>Secțiunea 1. Dreptul subiectiv</i>	285
1.1. Noțiunea de „drept subiectiv”	285
1.2. Clasificarea drepturilor subiective	288
<i>Secțiunea 2. Obligația juridică</i>	289
Titlul V. RĂSPUNDEREA JURIDICĂ	291
CAPITOLUL I. CONCEPTUL DE RĂSPUNDERE JURIDICĂ	291
<i>Secțiunea 1. Noțiunea de răspundere juridică</i>	291
<i>Secțiunea 2. Formele (felurile) răspunderii juridice</i>	294
2.1. Răspunderea disciplinară	295
2.2. Răspunderea administrativă	295
2.3. Răspunderea civilă	297
2.4. Răspunderea penală	297
<i>Secțiunea 3. Condițiile angajării răspunderii juridice</i>	299
3.1. Conduita ilicită	299
3.2. Rezultatul conduitei ilicite	299
3.3. Legătura causală (raportul de cauzalitate) între conduita ilicită și rezultatul acesteia	299
3.4. Vinovăția făptuitorului	300
3.5. Inexistența unor împrejurări sau cauze care înlătură, în principiu, răspunderea juridică	301
CAPITOLUL II. RESPONSABILITATE SOCIALĂ – RĂSPUNDERE JURIDICĂ	302
<i>Secțiunea 1. Responsabilitate – răspundere (terminologie)</i>	302
<i>Secțiunea 2. Responsabilitatea socială și răspunderea socială</i>	303
2.1. Responsabilitatea și răspunderea în doctrina sociologică	303
2.2. Responsabilitatea și răspunderea: asemănări, deosebiri, interferențe	307

TITLUL VI. PRINCIPALELE ȘCOLI ȘI CURENTE ÎN GÂNDIREA JURIDICĂ	311
CAPITOLUL I. CURENTUL DREPTULUI NATURAL	312
<i>Secțiunea 1. Considerații introductive</i>	312
<i>Secțiunea 2. Principiile și trăsăturile dreptului natural</i>	315
2.1. Principiile dreptului natural	315
2.2. Trăsăturile dreptului natural	316
<i>Secțiunea 3. Critica Curentului dreptului natural</i>	319
<i>Secțiunea 4. Renașterea dreptului natural. Neonaturalismul (Neo-individualismul)</i>	322
<i>Secțiunea 5. Dreptul natural în contemporaneitate</i>	323
CAPITOLUL II. ȘCOALA ISTORICĂ A DREPTULUI	327
<i>Secțiunea 1. Apariția Școlii istorice a dreptului</i>	327
<i>Secțiunea 2. Principalele teze ale Școlii istorice</i>	330
CAPITOLUL III. UTILITARISMUL JURIDIC	333
<i>Secțiunea 1. Originea utilitarismului</i>	333
<i>Secțiunea 2. Întemeietorii utilitarismului juridic</i>	335
2.1. Thomas Hobbes	335
2.2. Helvetius	335
2.3. Jeremy Bentham	336
2.4. John Stuart Mill	338
2.5. Charles Darwin	340
2.6. Herbert Spencer	341
2.7. Rudolf von Jhering	343
<i>Secțiunea 3. Utilitarismul – din perspectiva filosofiei politice</i>	346
3.1. Principalele teze ale utilitarismului juridic (rezumat)	346
3.2. Privire critică asupra utilitarismului juridic	349
CAPITOLUL IV. POZITIVISMUL JURIDIC	351
<i>Secțiunea 1. Începuturile pozitivismului juridic</i>	351
<i>Secțiunea 2. Auguste Comte – întemeietorul pozitivismului juridic</i>	353
<i>Secțiunea 3. Școala exegezei textelor</i>	355
<i>Secțiunea 4. Pozitivismul analitic</i>	357
<i>Secțiunea 5. Pragmatismul și realismul juridic american</i>	360
5.1. Pragmatismul juridic	360
5.2. Realismul juridic american	363
<i>Secțiunea 6. Realismul juridic scandinav</i>	366
CAPITOLUL V. ALTE ȘCOLI ȘI CURENTE ÎN GÂNDIREA JURIDICĂ	368
<i>Secțiunea 1. Teoria dreptului obiectiv (pseudopozitivismul)</i>	368
<i>Secțiunea 2. Normativismul (teoria pură a dreptului)</i>	371
<i>Secțiunea 3. Sociologismul juridic</i>	375
3.1. Emile Durkheim	375

3.2. Lucien Lévy-Brühl _____	377
3.3. Max Weber _____	378
3.4. Eugen Ehrlich _____	379
3.5. Jean Carbonnier _____	380
ADAGII, EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI LATINE ÎN DREPTUL ROMÂNESC _____	383
BIBLIOGRAFIE _____	409